

Rundskriv 1-2008 - Forsvarlig svømme- og livredningsopplæring i grunnskoleopplæringen

1 Innledning

Skoleeier skal ha klare krav og retningslinjer for skolenes svømmeopplæring slik at risikoen for ulykker og andre uheldige episoder blir så liten som mulig. Dette rundskrivet erstatter Kunnskapsdepartementets rundskriv F-30/92 (ikke gjeldende) og bygger videre på kravene og retningslinjene som fremkom i dette.

Dette rundskrivet omhandler sikkerhetsmessige sider ved svømme- og livredningsopplæringen og hva skoleeier bør gjøre for at denne skal være forsvarlig. Rundskrivet skiller mellom svømme- og livredningsopplæring innendørs og svømme- og livredningsopplæring utendørs, samt bading. Bakgrunnen for dette er at forholdene innendørs og utendørs er ulike, noe som fører til ulike forsvarlighetskrav. I alle tilfelle er det viktig at skolene har tenkt nøye gjennom og planlagt aktiviteten på en slik måte at den er forsvarlig, og risikoen for at en ulykke skal skje er så liten som mulig. Det er også viktig at skolene har en plan for hva som skal gjøres dersom noe uforutsett skulle skje.

Utdanningsdirektoratet er kjent med at svømme- og livredningsopplæringen også kan foregå utendørs, og oppmuntrer til dette. I denne forbindelse er det viktig at den som har tilsynet er oppmerksom på at risikoen for ulykker vil være enda større utendørs enn i innendørs svømme- og badeanlegg, blant annet siden omgivelsene er vanskeligere kontrollerbare. Forholdene vil ha konsekvenser for hva som regnes som forsvarlig. Dette rundskrivet inneholder anbefalte minimumskrav. Skoleeier kan velge å ha enda strengere krav.

2 Læreplanverket for Kunnskapsløftet og svømme- og livredningsopplæring

Det er viktig at barn blir trygge i sjø og vann, og oppøver nødvendige svømmeferdighetene for dette. Skolens svømme- og livredningsopplæring spiller en viktig rolle i denne forbindelse. I Læreplanverket for Kunnskapsløftet er det inntatt kompetansemål om svømme- og livredningsopplæring. Skoleeier plikter å gi elevene svømme- og livredningsopplæring, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-1. I kroppsøving er det kompetansemål etter 4. årstrinn, 7. årstrinn og etter 10. årstrinn. Det finnes også relevante kompetansemål i andre fag som naturfag.

3 Forskrift til opplæringsloven

Når skoleeier gjennomfører svømme- og livredningsopplæring reises en del særlige problemstillinger i tilknytning til sikkerhet og skoleeiers ansvar. Utgangspunktet for svømmeopplæringen er at den skal være forsvarlig, jf. forskrift til opplæringsloven § 12-1. § 12-1 bokstav a og b inneholder reguleringene skolene plikter å forholde seg til i forhold til svømme- og livredningsopplæringen. I bokstav a fremgår det generelle forsvarlighetskravet, mens bokstav b presiserer forsvarlighetskravet noe nærmere for svømming og bading i grunnskoleopplæringen. Her fremgår minstekravene til tilsyn som skoleeier plikter å ha når svømmeopplæringen gjennomføres. Paragraf § 12-1 bokstav a og b lyder:

Postadresse: Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO	Telefon: +47 23 30 12 00	E-post: post@utdanningsdirektoratet.no	Bankgiro: 7694 05 10879
Besøksadresser: Kolstadgata 1, Oslo Britveien 4, Molde Parkgata 36, Hamar	Telefaks: +47 23 30 12 99	Internett: www.utdanningsdirektoratet.no	Org.nr.: NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

"a) Når skolen er ansvarleg for tryggleiken til elevane, må tilsynet i praksis være forsvarlig i forhold til risikoen for at skade eller ulykke kan skje.

b) I situasjonar der skolen er ansvarleg for symjing og bading i grunnskolen, skal det alltid vere ein tilsynsansvarleg, vaksen person til stades. Dersom den gruppa skolen har ansvaret for, overstig 15, skal tilsynet aukast med ein vaksen tilsynsperson for kvar påbegynt gruppe på 15. Dei som fører tilsyn, må vere flinke til å symje og dykke, og må kunne livredning. Tilsynet må aukast ytterlegare når omsynet til tryggleik gjer det nødvendig. For vidaregåande skole gjeld her berre det generelle kravet om tryggleik, slik det er formulert i bokstav a."

Det vil være et avgjørende punkt i en eventuell erstatningssak etter en ulykke om eleven/elevene har blitt forsvarlig sikret og at gjeldende regelverk er fulgt. Dette rundskrivet gir skoleeier og skolene veiledning i forhold til hva som ligger i forsvarlighetskravet i § 12-1. Det er skoleeier som har ansvar for at svømme- og livredningsopplæringen er i tråd med forsvarlighetskravene i § 12-1, jf. opplæringsloven § 13-10. Det innebærer at det er kommunen som skoleeier som har ansvar for sikkerhetstiltak ved svømmeopplæringen i skolen, jf. opplæringsloven § 13-1.

Det gjøres oppmerksom på at kravene i § 12-1 også gjelder for SFO jf. § 12-1 bokstav e.

4 Sikkerhet ved svømme- og livredningsopplæring i innendørs bade- og svømmeanlegg

Når skolene skal gjennomføre svømme- og livredningsopplæring i svømmehall er det viktig at opplæringen tilpasses forholdene og elevenes ferdighetsnivå. Miljøet i en svømmehall er tydelig definert, og den eller de som har ansvar for tilsyn må være kjent med dette. Dessuten vil elevene ha ulike ferdighetsnivå og noen elever er mindre svømmedyktige enn andre. Forsvarlighetskravet må stå i forhold til elevene og fasilitetene.

4.1 Tilsyn og elevtall pr. lærer/ instruktør

Den som er ansvarlig for svømme- og livredningsopplæringen for gruppen må ut fra elevenes ferdigheter og størrelsen på bassenget vurdere hvor mange elever det er forsvarlig å ha i bassenget samtidig. Under svømme- og livredningsopplæring skal det være kontinuerlig tilsyn med elevene og med overflaten og bunnen av bassenget.

Ved begynneropplæring skal det alltid være minst 2 tilsynspersoner til stede. Dersom gruppen er større enn 15 elever, skal tilsynet økes med en voksen tilsynsperson for hver påbegynt gruppe med 15. jf. § 12-1 bokstav b.

Når elevene er svømmedyktige, og det ellers ikke er spesielle problem med opplæringen i den aktuelle gruppen, kan en tilsynspersonen ha både undervisning og tilsyn med inntil 15 elever.

Når det er forhold som gjør opplæringen særlig vanskelig og/eller setter sikkerheten i fare, skal tilsynet styrkes. Det kan eksempelvis være elever som trenger særskilt tilrettelegging og ekstra tilsyn, for eksempel elever med vannskrekk, epilepsi, nedsatt

Postadresse: Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO	Telefon: +47 23 30 12 00	E-post: post@utdanningsdirektoratet.no	Bankgiro: 7694 05 10879
Besøksadresser: Kolstadgata 1, Oslo Britveien 4, Molde Parkgata 36, Hamar	Telefaks: +47 23 30 12 99	Internett: www.utdanningsdirektoratet.no	Org.nr.: NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

funksjonsevne, elever som viser utagerende atferd eller elever som det av andre grunner må tas særlige hensyn til. Da kan det være aktuelt å ha med assistenter, se 4.2. Assistentene kommer i tillegg til personer som har tilsyn og kan ikke erstatte disse.

4.2 Krav til kvalifikasjoner for den/de som har tilsyn

Den som har tilsyn må ha fylt 18 år, og fylle kravene til ferdigheter i svømming og livredning som følger av dette rundskrivet.

Læreren/instruktøren må kunne undervise i svømming og livredning og utføre livredning i praksis i den svømmehallen der vedkommende underviser. Tilsynet må kunne dykke ned til bunnen i den dypeste delen av bassenget og kunne hente opp en ting som i størrelsesorden og tyngde tilsvarer en elev. Tilsynet må også beherske hjerte-lunge-redning (HLR).

Tilsynet må ha kunnskap om alarmplanen og ordensreglementet/sikkerhetsinstruksen for svømmehallen. Det er også viktig at tilsynet kjenner de grunnleggende sikkerhetsreglene for å forebygge ulykker, som for eksempel ikke løpe på bassengkanten, kun tillatt å hoppe eller stupe på anviste steder, merking av dypt og grunt vann.

For å styrke tilsynet kan skolen også ha med assistenter. Assistentene vil være ekstra tilsyn utover det anbefalte i dette rundskrivet og skal bistå de/den som har hovedtilsynet. Det stilles ikke krav om årlig livredningskurs for assistenter, men det er en klar fordel om disse også har årlige kurs. Assistentene må være svømmedyktige og kjenne alarmplanen. Det vil ikke være tilstrekkelig tilsyn dersom det bare er personer med den kompetansen som kreves for assistenter.

4.3 Årlig kontroll og oppfrisking av livredningsferdigheter

Det er viktig at ferdigheter i livredning holdes ved like. Det må være årlige kontroll- og oppfriskningskurs. En slik kontroll bør prøve å kombinere oppfrisking av svømme- og livredningsaktiviteter og utveksling av erfaringer fra undervisning, kurs, osv. Oppfriskingen skal bestå av en gjennomgang av ulike ferdigheter som er viktige for å sikre forsvarlig svømme- og livredningsopplæring, blant annet egnet bruk av forlenget arm, livreddende førstehjelp og grunnleggende sikkerhetsregler. I tillegg skal det være en praktisk prøve som alle som skal ha tilsyn med svømmeopplæring må bestå. Den praktiske prøven skal teste den enkeltes evne til å utføre livredning. For forslag til kompetansebevis se vedlegg 1.

Praktisk gjennomføring og ansvar for oppfrisking

Rektor har ansvar for at personer som skal ha tilsyn med svømme- og livredningsopplæringen gjennomfører det årlige kontroll – og oppfriskningskurset. Kursene kan legges til halv eller hel planleggingsdag eller et annet tidspunkt som passer skolen bedre.

Krav til den som kontrollerer den årlige livredningsprøven

Til å kontrollere den årlige prøven bør en benytte en person som kan dokumentere instruktørkompetanse i svømme- og livredningsopplæring. Kontrolløren bør ha formelt godkjent kompetanse fra enten høgskole, Norges Livredningsselskap, Norges Svømmeforbund eller annen relevant institusjon (for eksempel helsepersonell).

Postadresse: Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO	Telefon: +47 23 30 12 00	E-post: post@utdanningsdirektoratet.no	Bankgiro: 7694 05 10879
Besøksadresser: Kolstadgata 1, Oslo Britveien 4, Molde Parkgata 36, Hamar	Telefaks: +47 23 30 12 99	Internett: www.utdanningsdirektoratet.no	Org.nr.: NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

4.4 Alarmplan

Ved all svømme- og livredningsopplæring skal det foreligge en alarmplan. En alarmplan er en detaljert handlingsplan som kort og klart forteller hva som skal gjøres fra alarmen går, det vil si fra det tidspunkt det oppdages at noen er i fare, til redningsaksjonen er utført og situasjonen avklart. Skoleeier er ansvarlig for at en slik plan finnes og er kjent blant de som har tilsyn eller assisterer tilsynet.

Hovedmålet med alarmplanen er å gjøre en redning mest mulig effektiv. Den skal være enkel, og samtidig regulere hvordan man skal forholde seg i en kompleks situasjon på en best mulig måte. Alarmplanen må tilpasses lokale forhold. Alarmplanen skal være plassert lett synlig.

Viktige punkter i forhold til alarmplanen er:

1. De som står for opplæringen (undervisning og tilsyn), må kunne alarmplanen. De må raskt og riktig kunne utføre en redningsaksjon.
2. En må raskt og lett kunne nå telefon i/fra svømmehallen.
3. Man skal på forhånd sørge for at de nødvendige redningsmidler er tilgjengelige, som redningsstang, redningsline eller livbøye, og en bære. Disse må være klare til bruk.
4. Det bør være øvelse i bruk av alarmplanen ved starten av hvert skoleår.

For forslag til alarmplan se vedlegg 2.

5 Sikkerhet ved utendørs bading, svømme- og livredningsopplæring

Utemiljøet i, på og ved vann er i motsetning til i en svømmehall, alt annet enn tydelig definert. Kaldt vann, store områder, strøm, vind, redusert sikt i vann, uren bunn, brennmaneter og så videre gjør forholdene vanskeligere å kontrollere og stiller store krav til den som har tilsyn med aktiviteten. Det er viktig at den som har tilsynet har planlagt hvordan det kan sikres at aktiviteten gjennomføres på en forsvarlig måte. Det er viktig å ta hensyn til elevenes ferdighetsnivå og tilpasse aktivitetene til elevgruppen.

Utdanningsdirektoratet anbefaler at det innhentes skriftlig samtykke fra foresatte før bading kan skje.

5.1 Elevtall og valg av sted

Den som har tilsynet må velge badeplass slik at tilsynet og sikkerheten til alle elevene blir best mulig. Badeområdet må være avgrenset og tydelig definert. Hovedansvarlig lærer må på forhånd ha gjort seg kjent med området, og mulige faremomenter i området som for eksempel for dypt eller for grunt vann, steder hvor det er vanskelig eller farlig å gå i land eller lett eller farlig å falle uti.

Sikkerhetsvurderingen har til hensikt å tydeliggjøre tiltak som kan minimere risiko ved å sette grenser og kriterier for det man skal gjøre. Dette kan dreie seg om å påby bruk av vest eller andre flytemidler når man er i aktiviteter på dypt vann, til å sette begrensinger i hvor langt ut man kan gå, hvor man kan stupe, hvor man ikke skal gå eller hvor mange som kan være i vannet av gangen m.v. Retningslinjer for atferd vil være viktige for å redusere risikoen for ulykker.

Postadresse: Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO	Telefon: +47 23 30 12 00	E-post: post@utdanningsdirektoratet.no	Bankgiro: 7694 05 10879
Besøksadresser: Kolstadgata 1, Oslo Britveien 4, Molde Parkgata 36, Hamar	Telefaks: +47 23 30 12 99	Internett: www.utdanningsdirektoratet.no	Org.nr.: NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

Er det en stor gruppe, kan den beste løsningen være å dele elevene i mindre grupper. Da bør minst to ha tilsyn med de som er i vannet, og en med de som har aktiviteter på land. Antall personer som har tilsyn vil avhenge av gruppens størrelse. Den som har tilsynet må vurdere hvor mange elever det er forsvarlig å ha i vannet samtidig.

5.2 Tilsyn

Ved all aktivitet på, i eller ved vann skal det være forsvarlig tilsyn, og da med spesielt fokus på de steder det kan oppstå farlige situasjoner. Det bør alltid være minst to voksne til stede. De som har tilsyn skal ha rutiner for hvordan fordele og koordinere de forskjellige tilsynsoppgavene.

Den som skal ha tilsyn må være over 18 år og fylle kravene til livredningskompetanse for den som har tilsyn. Den som har tilsynet må kjenne alarmplanen og kunne bruke de tilgjengelige redningsmidlene, ha ferdigheter i forsvarlig og effektiv assistanse og redning. Dette innebærer også å ha med mobiltelefon. Denne telefonen må ha dekning og oppbevares på et tørt sted. Personer som har tilsyn skal også vite hva de skal være spesielt oppmerksomme på. Det kan være tegn og signaler på at noen får problemer, at noen beveger seg mot farlige områder, prøver seg på noe som kan være farlig osv.

Den som skal ha tilsyn skal ha en bekledning som er egnet for en eventuell redningsaksjon..

Når det er forhold som setter ekstra krav til tilsyn, skal bemanningen styrkes, se også pkt. 4.1. Det kan være elever som trenger spesiell hjelp og oppfølging eller andre forhold.

5.3 Krav til kvalifikasjoner for den som har tilsynet og årlig oppfrisking

Det må settes like strenge krav til de som har tilsynet under bading og svømme- og livredningsopplæring utendørs, blant annet til livredningskompetansen, som ved innendørs svømme- og livredningsopplæring. Dette gjelder også for kravene til årlig kontroll og oppfrisking ved livredningskurs. Alle som har tilsyn må kunne utføre livredning der opplæringen eller badingen skal skje. Hovedansvarlig lærer har hovedansvaret for hele turen, også for eventuell bading, og vedkommende skal ha den nødvendige livredningskompetanse. For mer om krav til kompetanse se punkt 4.2 og 4.3.

Det vil også for skoleeier/skoler være mulig å ha en særskilt årlig prøve tilpasset utendørs svømme- og livredningsopplæring. For de skoleeiere/skoler som ønsker dette har Norges Livredningsselskap og Norges Svømmeforbund sagt seg villige til å bidra. Høgskoler kan også kontaktes.

5.4 Alarmplan

Utdanningsdirektoratet anbefaler at også ved bading og aktiviteter utendørs foreligger en alarmplan. En slik plan vil være like viktig for utendørs svømme- og livredningsopplæring som innendørs. Skoleeier er ansvarlig for at en slik alarmplan finnes og er kjent blant de som har tilsyn eller assisterer tilsynet. De som har tilsynet skal ha god kjennskap til denne og ved behov kunne gjennomføre en rask og effektiv redningsaksjon. Det er viktig at skolen tilpasser alarmplanen til utendørs bading, svømme- og livredningsopplæring og til de lokale forholdene.

Postadresse: Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO	Telefon: +47 23 30 12 00	E-post: post@utdanningsdirektoratet.no	Bankgiro: 7694 05 10879
Besøksadresser: Kolstadgata 1, Oslo Britveien 4, Molde Parkgata 36, Hamar	Telefaks: +47 23 30 12 99	Internett: www.utdanningsdirektoratet.no	Org.nr.: NO 970 018 131 MVA

Hovedmålet med en alarmplan er å gjøre en redning mest mulig effektiv. Det er derfor viktig at den er enkel, samtidig som den regulerer hvordan man skal forholde seg i en kompleks situasjon på en best mulig måte.

Se vedlegg 2 for forslag til alarmplan.

Med vennlig hilsen

Erik Bolstad Pettersen
divisjonsdirektør

Cathrine Børnes
avdelingsdirektør

Rundskrivet er offentliggjort på Utdanningsdirektoratets hjemmeside
[<http://www.utdanningsdirektoratet.no/>](http://www.utdanningsdirektoratet.no/) (se Rundskriv i menyen)

Postadresse:

Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO

Besøksadresser:Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar**Telefon:**

+47 23 30 12 00

Telefaks:

+47 23 30 12 99

E-post:

post@utdanningsdirektoratet.no

Internett:

www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:

7694 05 10879

Org.nr.:

NO 970 018 131 MVA